

RAŠÍNOVA REFORMA MĚNY

NAPSAL

JAN KOLOUŠEK,

PROFESOR NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ NA ČESKÉ VYSOKÉ
ŠKOLE TECHNICKÉ V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM.

V P R A Z E 1919.

TISKEM ANT. REISE NA KRÁL. VYŠEHRADĚ.

Spisovatel těchto úvah dlí od počátku února v Paříži, jsa členem české delegace na mírové konferenci. Počátkem března zaslal svému příteli v Praze rukopis tohoto spisu k uveřejnění. Průtahy s tiskem způsobily, že spis vychází v době, kdy se ve veřejnosti začínají konečně měnit názory na „zlepšení kursu koruny“, a kdy se autorovi dostává pomalu satisfakce za odmítavé posudky, na něž narazily jeho názory, uveřejňované v listopadu a prosinci minulého roku.

V Praze, 15. dubna 1919.

VYDAVATEL.

1. NUTNOST ODLOUČENÍ ČESKOSLOVENSKÉ MĚNY OD RAKOUSKO-UHERSKÉ MĚNY A NEROZHODNOST NAŠÍ FINANČNÍ SPRÁVY.

Česlovenský stát nepovstal teprve — jak je o tom u nás všeobecné přesvědčení — dnem 28. října 1918, kdy v Praze se ujal vlády „Národní výbor“; nýbrž jeho vznik sluší hledati mnohem dříve. Československý stát vznikal již od té doby, co našim státníkům i našemu lidu za hranicemi podařilo se vykouzliti skvělou i podivuhodnou československou armádu, bojující ve válečných svazcích Ententy. Již před 28. říjnem uznána byla dohodovými velmocemi jak československá vláda (sídlicí v Paříži) tak i československé vojsko za spojence a zároveň se svými spojenci zvítězil náš stát proti ústředním mocnostem.

Je zvláštní, že při všem zásadním elementárním a hluboko zakořeněném nepřátelství proti Rakousko-Uhersku, kterým jsme téměř všichni byli naplněni v českých zemích, nepochopili jsme ani pořádně tuto svou příznivou situaci a neudělali jsme z ní hned takové zásadní důsledky, jakých bylo potřebí. Příliš se rozlil v našich myslích staletý jed poroby a všechno naše nazírání bylo otráveno vídeňským vzduchem. Nedbali jsme toho, že již máme základy své vítězné vlády v Paříži, byli jsme opojeni příliš snadným revolučním vítězstvím v Praze a považovali jsme se za osvobozené dědice rozpadlého Rakousko-Uherska, místo abychom jako vítězi, mající mocné spojence, hleděli se chrániti proti dalším škodám hmotným i morálním, kterými nás ohrožovali naši bývalí páni také ještě po své rozhodné porážce.

To jeví se zvláště v hospodářských a finančních následcích válečných i poválečných. Jako vítězi těžko válkou od nepřítele poškození, měli jsme nároky na veliká odškodnění. Ale v Praze tento přirozený důsledek našeho vítězství zůstal úplně nepochopen. Hádali jsme se jen, kolik převezmeme ze všech břemen Rakousko-

Uherska a jaký budeme mítí podíl na zbylém jeho jmění. Jakoby vítěz byl povinen přejímati válečné dluhy poraženého! Když zahraniční ministr Beneš v Paříži prohlásil již v říjnu 1918, že odmítáme jakékoli válečné dluhy rakouské i uherské, nevšiml si toho ani náš skoro nikdo a nevěřil však ani nikdo z rozhodujících lidí v Praze, že by to bylo možné. — Tak těžko jsme se vymaňovali z rakousko-uherského a speciálně vídeňského nazírání! Když jsem ve svých přednáškách a člancích rozhodně odmítal válečné půjčky i s ostatními válečnými dluhy rakouskými a uherskými, namítalo se mi: „Co tomu řekne čtyřdohoda?“ Jakoby snad čtyřdohoda byla spojencem Rakousko-Uherska a Německa a nikoli spojencem naším!

A ještě nedávno sám ministr Rašín, když odůvodňoval svůj návrh zákona ze dne 25. února 1919 o okolkování bankovek a soupisu jmění, pravil v Národním shromáždění: „Ve Vídni velmi nepřijemná byla překvapení tímto opatřením a šli si na nás stěžovat; vykřikovali do světa a dovolávali se čtyřdohody, že tady děláme nepořádek...“ Na to vykládal, proč považuje za nevyhnutelné, „abychom svou měnu odloupli od měny německo-rakouské a maďarské republiky“, že totiž rakousko-uherská banka ještě po 28. říjnu 1918 vydávala stále bankovky a miliardy půjčovala rak. Němcům a Maďarům. Odvolával se dále na úmluvu naší republiky s rakousko-uherskou bankou, že nebude banka rozmnožovati oběh bankovek.

Bohužel, banka ta přece bankovky stále vydávala, a sice na útraty naše a zaplavovala těmito bezcennými papírky také Československou republiku. Byl to čin velmi nepřátelský proti našemu státu, bylo to dalším vedením války na poli hospodářském a finančním. Cedulová banka rakousko-uherská půjčováním Maďarům a rakouským Němcům stále znehodnocovala peníze, které byly zároveň penízi československými a za ničemné peníze ty dostávalo se z našich zemí zboží, i používalo se peněz těch také přímo až i vojensky nepřátelsky proti nám, jako proti „spojenecké moci“ („puissance associée“) čtyřdohody. Vždyť ministr Rašín v téže řeči, z níž tu bylo citováno, pravil, že rakousko-uherská banka „půjčila maďarské republice 1½ miliardy korun, které dělaly svou službu na Slovensku“.

Pro nás rakousko-uherská banka již dávno před 28. říjnem byla jenom hrozným nepřátelským strojem, který nás dále ubíjel hospodářsky a finančně. Byla to nejhorší nepřátelská zbraň, která nás stále ničila i po příměří, kterým nepřátelské ústřední moci kapitulovaly. Nebylo dosti té zhouby, kterou cedulová banka rozpadlé monarchie vychrlila po vlastech našich za doby války, nýbrž ještě za příměří zvýšenou svou činností ve vydávání bezcenných svých peněz ubíjela nás banka ta dále.

Příměří se měla veškerá další emisní činnost rakousko-uhers-

ské bance zakázati a kdyby byla neposlechla, měla býti čtyřdohodou obsazena — třeba vojensky — a sekvestrována tak, aby nesměla rozmnožovati oběh papírových peněz ani o korunu již. Zatím se tisklo bankovek ještě za četné miliardy korun.

A co proti tomu dělala vláda a zvláště finanční správa Československé republiky? Nejen, že se nijak rázně nezakročovalo proti bance rakousko-uherské, nýbrž finanční ministerstvo zprvu uznávalo všechny po uzavření příměří vydávané bankovky a neodmítalo ani těch bankovek, nových, které byly lehko rozeznatelné od všech předešlých. Byly to totiž nové bankovky 25-korunové a 200-korunové, které byly potištěny pouze po jedné straně papíru a které v českých zemích zvány byly posměšně „vignetkami“. Tyto „vignетки“ obecně naše přijímali nechtělo, ale finanční ministerstvo československé nařídilo, že se přijímati musí, a samo jimi dalo vypláceti své úředníky a ostatní veřejné zřízení. Teprve později se přijímání „vignetek“ omezilo a ještě pozdější bankovky 10.000-korunové vůbec byly odmítnuty. Ale jak zpupnost rakousko-uherské banky vzrostla — ústavu to přece poraženého nepřitele — pro to nejlepším dokladem jest, že proti tomuto odmítání nepřipustných bankovek opovážila se protestovati!

Náš ministr financí rozhodně se tedy neměl omlouvat, že dává československé bankovky okolkovati, nýbrž naopak měl spíše hleděti, aby vysvětlil, proč bankovky ty už dávno nebyly odpoutány od ostatního bývalého Rakousko-Uherska. Rozhodně potřebujeme vysvětlení, proč se nepodnikly rázně (i vojenské) činy, kterými by nás čtyřdohoda jistě byla podepřela, aby se rakousko-uherské bance zastavilo její zločinné a nejvyš nepřátelsky záhubné řemeslo vydávati bankovky dále i za příměří a tím ničili stále majetek Československé republiky i jejího občanstva.

Ale to dnes zní už jen jako rekriminace. Chyba se stala jistě, ale byla zcela dobře pochopitelná při nehotovosti celého našeho státního života po 28. říjnu, který jsme si teprve úplně od počátku zařizovati musili. Jenom že se v chybách těch mohlo ustat i již mnohem dříve; dosud způsob nazírání u finanční správy se nezměnil, abychom všeobecně pochopili, že jsme vítězi a spojenci vítězí proti Rakousko-Uhersku i proti rakousko-uherské bance a že to divně zní, když se poražené Vídní a Budapešti jaksi omlouváme, že nechceme od nich býti stálou zákeřnou hospodářskou válkou poškozováni.

Že k odpoutání naší měny od měny rakousko-uherské došlo teprve až po čtyřech měsících naší vlády, jest ovšem dobře vysvětlitelné z politických a technických obtíží tohoto úkolu. Nebylo to prostě dříve skoro možné. Snad by se to bylo dalo urychlit po vánocích letošního roku o krátkou nějakou dobu, ale to již tolik nepadá na váhu proti té chybě, že se cedulové bance rakousko-uherské nezastavilo její zhubné řemeslo hned, jak k

tomu byla dána možnost, totiž tím, že by se byl vydal bance po uzavřeném příměří od čtyřdohody zákaz tisknouti nové bankovky, či ještě jednodušeji, že by se byly její lisy tiskací zapecetily. —

Politické obtíže okolkování československých bankovek byly zprvu zcela nepřekonatelné, jelikož jsme neměli dlouho svého území ani pevných hranic, ve kterých se odpoutání musilo provést. Technické obtíže pak nebyly menší, jelikož k odpoutání měny naší bylo buď potřebí vlastních našich bankovek — což jest až dosud skoro nemožným úkolem, aby totiž bankovky ty nedaly se lehko falšovati — nebo se musily naše bankovky jistě od ostatních rakousko-uherských odlišiti, jako se to stalo nyní okolkováním. Také tyto kolky nemohly býti pořízeny najednou v takové jakosti i v takovém množství, kolik jich k celému odloučení bylo potřebí. Ještě nyní je veliké nebezpečí, že budou kolky ty houfně padělány, jakmile vyšší kurs našich peněz proti ostatním rakousko-uherským bude k tomu dostatečně lákati.

Že je veliké nebezpečí padělání československých kolků na bankovkách rakousko-uherských, o tom již psaly naše listy. V německo-rakouské republice stala se přímo veřejná výzva, aby se padělané naše kolky lepily na bankovky a tak, aby se oběh našich bankovek, který se při okolkování značně zmenšil, zase rozmnožoval. Že toto padělání kolků jest úplně totožné s paděláním peněz vůbec, to nijak naše bezohledné nepřátele ve Vídni nezaráží, ale zločiny takto schvalované a po případě páchané, jistě těžko by poškodily naši republiku. Proto nutno okolkování bankovek považovati pouze za prozatímní zařízení a co nejdříve se musí okolkované bankovky hledět směniti za nové bankovky československé. Bankovky pořádně vypravené nelze totiž tak lehko padělati jako pouhé kolky.

2. OSUDNÉ A ZHOUBNÉ SPOJENÍ OKOLKOVÁNÍ BANKOVEK SE ZLEPŠOVÁNÍM MĚNY. OHROŽENÍ STÁTNÍCH FINANCÍ.

Zákony Rašínovy o okolkování bankovek nesměřují pouze k odpoutání od rakousko-uherské měny, nýbrž jejich působení bude mnohem dalekosáhlejší. Zároveň s okolkováním nařízeno totiž omezení jejich oběhu a učiněny jsou přípravy ke všeobecné majtkové dani ze jmění tím, že se stanoví soupis veškerého jmění všeho obyvatelstva v hranicích Československé republiky bydlícího podle stavu ke dni 1. března 1919. K témuž účelu byl nařízen také soupis všech věřitelských pohledávek, z nichž 50% nesmí se zatím vůbec výpláceti. Z bankovek k okolkování předložených se rovně 50% zadrželo, a sice tak, že se staly úplně

nehýbnou nucenou půjčkou státu, ke které věřitel prozatím žádného jiného práva nemá, leč, že z ní za rok dostane nepatrný úrok 1%.

Ovšem oběh bankovek neomezil se okolkováním snad na polovici, jelikož některé bankovky nemohly býti vzaty z oběhu, na př. bankovky veřejných pokladen nebo pokladen veřejným podobných, sice by se tím ztenčily důchody veřejných hospodářství. Dále se zadržené sumy chudších lidí musí zase vrátiti v okolkovaných bankovkách, protože by tím stát musil vésti na miliony drobných účtů dlužných a jelikož chudším lidem by zadržení polovičky hotovosti bylo dosti těžkou obětí. Hlavní příčinou většího oběhu zůstanou však bankovky drobné (korunové a dvoukorunové), jelikož nebyly vůbec okolkovány a nijak nebyl oběh jejich zmenšen.

Těmito drobnými bankovkami a všemi bankovkami, na které budou po případě lepeny falšované kolký československé, zůstává však československá měna stále ještě připoutána k ostatní měně rakousko-uherské a to tím více, čím by byl větší rozdíl v ceně na prospěch československé koruny. Kdyby ovšem rozdíl ceny nebyl značný, nevypálcelo by se kolký falšovati, ani by nebylo zvláštního popudu, aby se větší měrou hrnuly drobné bankovky do území československého. Rozdíl ceny na prospěch československé koruny se arci dá skoro bezpečně čekat, neboť při okolkování papírových peněz v Československé republice podstatně bylo. Dostanou-li se takto nové bankovky v oběh, ať bankovky drobné nebo falšovaným kolkem opatřené, ze zahraničního území bude tím poškozen nejen stát, nýbrž všichni obyvatelé Československé republiky, jelikož musili sami při okolkování odevzdati polovici svých hotovostí státu, což neplatí pro ty, kteří z cizího území bankovky podloudu nebo zločinně uvedou v oběh do naší republiky.

Proto nelze na úplné odpoutání od rakousko-uherské měny dříve doufati, pokud nebudeme mít svých vlastních pořádně a nenápadovitelně natištěných bankovek, které bychom směnilii za (okolkované a drobné) bankovky rakousko-uherské. Bude také záležeti velmi na tom, kolik se k nám po okolkování dostane ještě cizích bankovek podlouduným způsobem, zda-li jsme své finance i své občanstvo příliš nepoškodili předčasným odpoutáním, pokud nemohlo býti úplným a dokonalým (totiž drobné bankovky zůstaly bez kolků a kolký samy pak lze nerozeznatelně padělati). Čím menší bude rozdíl v cenách koruny československé a rakousko-uherské, tím menší bude také lákadlo podlouduné rakousko-uherské bankovky vpravovati do našich zemí.

Na podnět ministerstva financí Národní shromáždění rozhodlo se, aby československá koruna byla uměle ve své ceně zvyšována. K tomu směřuje jak zadržení veliké části bankovek k okolkování předložených, tak i zamýšlená daň ze jmění, ke které přípravou jest přísně prováděný soupis majetku. Bankovky za-

držené při okolkování nesmějí už kolovati, stát jich nesmí použít ke svým pravidelným vydáním a podobně výnosu daně z majetku smí se použít pouze k úpravě měny, tedy zase ke zmenšení množství papírových peněz.

Ministr financí ve své úvodní řeči k valutovým zákonům rozhodně se vyslovil proti „násilné“ devalvaci. Tím prý by „utrpěli všichni ti, kdož před válkou nabyli pohledávek v dobré měně.“ Představoval by si nápravu tak, „že bychom učinili vše možné, aby koruna přišla opět na svoje dřívější niveau, ale poněvadž bychom touto cestou zpusobili, že bychom všem těm, kterým říkáme obvykle váleční zbohatlíci, udělali z těch bezcenných korun koruny dobré, musili bychom devalvací těchto válečných korun provést velkou dávkou z majetku.“

Na to se musí každý ptáti:

1. Bylo a je možné zameziti, aby všichni ti, kdož před válkou měli a nabyli pohledávek v dobré měně, byli neutrpeni ztráty vůbec?

2. Jest spravedливо a smí stát jedině se starati o to, aby nebyli poškozeni věřitelé — třeba to byli věřitelé předváleční — či není rovně tak spravedlivé, aby umělým zvyšováním měny neutrpeni především dlužníci? Zvláště je-li spravedlivé, aby náhrada poškozeným věřitelům po případě šla na útraty ještě více poškozených dlužníků, kteří válečnou nouzí svých předválečných pohledávek úplně pozbyli a ještě se k tomu silně zadlužili!

3. Jest možné pořádně postihnouti válečné zbohatlíky daní z majetku, když se té daně z majetku použije ke zlepšování ceny hluboce pokleslých papírových peněz?

4. Jaké má důsledky národohospodářské a finanční, když se jednotka peněžní ve své ceně zvyšuje?

Zodpovíme si napřed aspoň poněkud z poslední otázky (4.), jaké důsledky finanční plynou ze zvyšované ceny peněžní jednotky: Stát, země, okresy a obce zadlužily se během války velmi značně. Jest těžko nyní přesně číselně dluhy ty vyšetřiti. Jenom nutno k některým dluhům poukázati. Zemských dluhů i s dosavadními deficity neuhrazenými jest jistě přes 1 miliardu korun, stát učinil výpůjčku hned při svém vzniku 1 miliardu korun („půjčka svobody“), obce a okresy jistě mají dluhů značně přes 1 miliardu korun. Vedle toho jsou v majetku našeho obyvatelstva rakousko-uherské půjčky předválečné; bude nutno hraditi aspoň část půjček válečných, vyplatiti účty nevyrovnané rakousko-uherskou válečnou správou atd. Schválně zde zatím opomíjíme kolující bankovky, protože ty chce ministr financí zadržením bankovek při okolkování, velkou majetkovou daní a valutními výpůjčkami silně omeziti. Ale i to jsou veliké oběti finanční, jelikož těchto daní by se dalo upotřebiti jinak užitečně a odnětím značné části majetku pozbu- dou poplatníci mnoho ze své síly poplatné na dlouhé doby. Státu

se zmenší pravidelné roční daně, když velkou daní z majetku odejme značnou část jmění svému občanstvu. Jak viděti, budou finanční oběti, potřebné na zmenšení oběhu ohromného množství bankovek zajisté velmi těžké a jest otázkou, budou-li vůbec snesitelné a nezakrvácejí-li se při tom naše státní finance osudným způsobem.

Kromě obětí, které by se musily vynaložiti na vzetí velikého množství bankovek z oběhu, budou tedy veliké staré dluhy rakousko-uherské a naše vlastní, jimiž jsme zatíženi v korunové měně. Rakousko-uherských dluhů předválečných v majetku našeho obyvatelstva, pak válečných půjček, pokud náš stát bude musiti bradit, nedoplatků dodavatelům a vynucených vkladů poštovní spořitelnou, které byly pak vyplývány na válku, možno odhadovati nejméně na 10 miliard korun, ale možné je, že jejich suma vzroste až na 15 miliard korun. Našich vlastních dluhů válečných i předválečných bude jistě již asi na 4 miliardy korun. Lze tedy tyto závazky (kromě obětí na bankovky) odhadovati asi 14 až 15 miliardami korun. Odhad ten jistě je spíše menší než jaká bude zjištěná skutečnost.

Nuže, když koruna stoupne následkem napravované měny, jak totiž podle své úvodní řeči to zamýšlí náš ministr financí i Národní shromáždění, kdyby stoupla jen o jediný centime — a to zlá se zajisté býti stoupnutím téměř nepozorovatelným — jaký to bude míti účinek na tíhu těchto dluhů, znějících na dosavadní koruny? Na 15 miliard korun o jeden centime více za korunu znamená o 150 milionů frs. větší dluh a při 5%ním úrokování by to bylo 7½ milionu frs. ročních úroků více! Kdyby koruna stoupla na př. o 10 cent., což ještě by nebylo velkým zdražením jejím, znamenalo by to zvýšení předválečných a válečných dluhů — mizerného to dědictví po staré monarchii rakousko-uherské — o celých 1.500 mil. frs., což při 5%ním úrokování by znamenalo větší roční úrokové břemeno 75 mil. frs. Tu každý se musí ptáti, proč se máme namáhati, aby ta naše nynější bezcenná koruna je tolik měla zotavovati, když zvýšení její o malíčkost pouhou 10 centimes připraví našemu státu hned větší dluh o 1½ miliardy frs. ve zlatě? Stát svými vysokými daněmi má pracovati k tomu, aby svým věřitelům musil platiti stále a stále vyšší úrokv? A tito věřitelé jsou právě ti, kteří za války zbohatli, kteří svými dodávkami, zásobami zboží a jeho zadržováním nabyli peněz, za něž skoupili pohledávky veřejné i soukromé, i nabyli jiných kapitálů. — A snese náš stát, který byl vyčerpán tolika válečnými ztrátami a pohromami hmotnými a morálními, takové ohromné náklady svých dluhů, které hodlá ještě velikými a těžkými daněmi zvyšovati v hodnotě? Což mají daně z majetku býti jen k tomu, aby stoupající cenou koruny následkem jich stále jen rostly náklady na státní dluhy? Vždyť by to byla hrozná Sisyfova práce uložená státním financím a stát by na konec snad ani nemohl

své věřitele uspokojiti a nebyl by schopen dostáti všem svým dlužným závazkům.

3. ZLEPŠOVÁNÍ MĚNY JE NA PROSPĚCH KAPITALISTŮ, NA HOSPODÁŘSKOU ZHOUBU PODNIKŮ A DLUŽNÍKŮ.

Domnívá se finanční správa naše, že citelně postihne majetkovou daň válečné zbohatlíky, že jim odejme jejich velké a nespravedlivé zisky, když daň těch použije, aby zlepšovala cenu koruny? Tak to naznačoval jistě finanční ministr, když mluvil o „devalvaci válečných korun velkou dávkou z majetku“.

Toto domnění je velikým a velmi lehko hmatatelným klamem, jak nás o tom přesvědčí velmi prostinký a zcela lehko pochopitelný počet:

Dejme tomu, že někdo svými obchody za války vyzískal jmění nepřilíš velkého 100.000 K, které má buď v hotovosti nebo v pohledávkách, ve vkladech nebo jinak movitě uloženo. Jmění to mělo by ceny před okolkováním bankovek při počítání 1 K = 20 centimes (taková cena přibližně asi byla — 100.000 K po 0.20 frs. = 20.000 frs. Při okolkování bankovek a zrovna tak při vkladech nebo pohledávkách je zadrženo 50% a tedy volnou disposici má tento vlastník jen s 50.000 K po 0.20 frs. = 10.000 frs., ostatní je zatím pro něho neupotřebitelné. Kdyby celá suma takto zadržaná, byla skutečně prohlášena za daň ze jmění, daň ta byla by opravdu při poměrně tak malém jmění ohromná. Kdyby však následkem této daně a veškerého ostatního zdanění, kterého výslovně se vedle zákona smí použití jen k nápravě měny, tedy podle vysvětlivek ministra ke zlepšování koruny (ke zvyšování její ceny), mohlo by se lehko státi, že za nějakou dobu by koruna stála až na př. 60 centimes.

Ministr financí přece řekl, že by jeho ideálem bylo korunu přivést až na předešlé niveau, totiž na niveau předválečné, kdy koruna stála 105 centimes ve zlatě.

Jaký byl by stav onoho vlastníka, který měl movitého kapitálu 100.000 K před zdaněním a před okolkováním bankovek a jemuž po velmi vysokém zdanění zbyla pouhá polovička 50.000 K? Onen nezdaněný kapitál měl ceny 100.000 K po 0.20 frs. = 20.000 frs. a zdálo se, že mu zbylo pouze po srážce daně 10.000 frs. Ale brzy koruna stoupala, až konečně dosáhla ceny 60 centimes. Kapitál daní ztenčený na 50.000 K má tedy cenu 50.000 K po 0.60 frs. = 30.000 frs., mnohem vyšší, nežli dříve 100.000 K nezdaněných, které při dřívější ceně 1 K = 0.20 frs. měly jen hodnotu 100.000 K po 0.20 frs. = 20.000 frs. ve zlatě! Patrně vysoká daň

tomuto majiteli korun nejen neublížila, nýbrž naopak silně mu prospěla. Má po zdanění skutečně jmění o polovičku větší nežli před zdaněním, protože daně použito bylo k tomu, aby se jeho koruny co možná zlepšily. Musila by se tomuto vlastníku zase nová daň ukládati, protože ho vlastně stát reformou měny proti nadání obohatil, ačkoli chtěl jeho jmění zmenšiti.

Na čí útraty se takto kapitalisté obohacují, když se měna zlepšuje? — Především je to na útraty státu čili na útraty všech poplatníků. Již jsme vypočetli, jak by náš stát si strašně zvětšoval břemena svých dluhů (na korunovou měnu vydaných), kdyby cena koruny stoupla pouze o 10 centimes. Věřitelům státním by rostlo jmění na útraty poplatného lidu, třebaš by věřitelé ti zdánlivě byli vysoce zdaněni.

Věde poplatníků by postižení byli hrozně dlužníci. Když se někdo zadlužil za války nebo nyní po válce — a takových ubohých bylo velmi mnoho — tenkrát když koruna měla nepatrnou cenu, bude to pro něho úžasnou pohromou, když při oplácení dluhu a při placení úroků koruna by nabyla mnohem vyšší ceny. A do té pohromy by ho uvrhl stát touto reformou měny. Dlužník dostal úvěrem na př. 50.000 K na 6%, když koruna měla cenu 20 centimes; kdyby pak koruna na př. během 2 let nabyla ceny 60 centimes, oplácel by i s úroky 56.000 K po 0,60 frs. = 33.600 frs. ve zlatě, ačkoli mu věřitel půjčil pouze 50.000 K po 0,20 frs. = 10.000 frs. Věřitel dostával by za dvě léta 235% úroků, ačkoli si vymínil 12%. Stát svým zlepšováním měny by proměnil všechny věřitele proti jejich nadání a vůli, v nejhorší lichváře! Dlužníky by takovým způsobem zničil, zvláště ty, nebohé dlužníky, kteří musili použítí úvěru v nejtěžší své tísní za války nebo po válce, kdy se jednalo udržeti pouhý život proti smrti hladem při nejtrpčím strádání!

Je státní moc k tomu, aby takto obírala dlužníky na prospěch věřitelů? A ti dlužníci by musili k tomu zároveň nésti stále vyšší daně, jelikož by význam daňového tarifu v korunách stoupal, kdyby vzrůstala hodnota koruny: Daň spotřební 100 K při ceně 20 centimes by znamenala 20 frs. ve zlatě, táž daň při ceně koruny po 60 centimes byla by rovna 60 frs. ve zlatě, tedy trojnásobila by se, kdyby koruna sama nabyla ceny trojnásobné. A oni státem tak zničení dlužníci musili by platiti státu znásobené daně spotřební.

Nejhůře by se arci dařilo podnikatelům, kteří jsou nuceni při svém podnikání používatí úvěru. Ani podnikatelům nezadluženým by se nevedlo dobře, kdyby hodnota měny nebo kupní síla peněz stoupla. Podnikatel při nízké ceně koruny, kdy všechno je drahé, udělal si kalkulaci podle vysokých cen, i platil suroviny a jiný provozovací kapitál přiměřeně draho podle malé kupní síly peněz. Když však mezi tím než hotové zboží připravil na trh, cena koruny značně stoupla, nebude moci již prodati své zboží za tak vysokou cenu, na kterou podle dřívějšího stavu měny počítal,

rybrž musí také vůči konkurenci cizozemské prodávati za ceny levnější. Místo očekávaného zisku může takového podnikatele postihnouti ohromná nepředvídatelná ztráta.

Také to se nejlépe ukáže číselně. Dejme tomu, že při ceně koruny = 20 centimes, jisté zboží se prodávalo za 10 K = 1 kg, tj. j. vlastně za 2 frs. Jestliže zboží to se dostane v cizině 1 kg za $2\frac{1}{2}$ frs., nemusí se tuzemský podnikatel nijak báti cizozemské soutěže. Domácí podnikatel si tedy vypočte, že by měl při ceně 1 kg = 10 K značný zisk i dobrý odbyt. Mezitím však kdyby cena koruny, než podnikatel své zboží může dodati, stoupla na cenu 1 K = 40 centimes, musil by již podnikatel prodávati 1 kg = 10 K po 40 centimes = 4 frs.! Cizozemské zboží, které dříve při ceně $2\frac{1}{2}$ frs. za 1 kg nebylo schopno soutěže, bylo by za tohoto stavu měny mnohem lacinější než zboží domácím podnikatelem dodávané. Domácí podnikatel, aby proti cizozemskému zboží mohl zboží odbyti, musil by jeho cenu snížit na 6.25 K po 40 centimes = $2\frac{1}{2}$ frs. Ale při té snížené ceně by již utrpěl ohromných ztrát. Také kdyby nebylo ani příliš veliké cizozemské konkurence, nedářílo by se podnikateli při zlepšování měny, protože by všeobecně ceny klesaly a nemohl by dobře za vyšší ceny dřívější svého zboží odbyti. Je to ostavně dávno již známá věc, že podnikům, kterýmkoli se nedobře daří, když ceny klesají a že naopak silně ztrácejí, když ceny stoupají. Při stoupající měně však ceny všeho zboží musí klesati — jedny ovšem méně, druhé více a tedy pro podnikatele tento stav klesajících cen je zajisté velmi nepříznivý. Podniky následkem toho při stoupající měně spíše pozbývají hodnoty a jistě ve své hodnotě nestoupají.

Jestliže podnikům nezadluženým nedobře se daří při stoupající měně, je podnikům zadluženým nebo pracujícím s úvěrem stoupání měny hrozně osudným. Často znamená zlepšování měny úplnou zkázu a ztroskotání takového podniku, zvláště kdyby se zároveň jim ještě ukládala veliká daň ze jmění a daně té užilo k zvyšování hodnoty peněz. To je přímým vymáháním daně, aby se jí použilo na vlastní jich záhubu, jak se snadno pochopitelným a jednoduchým počtem ukáže:

Jistý podnik má ceny na př. 1,000.000 K, ale má celkem úvěru 600.000 K. Čisté jmění jest tedy 400.000 K, které při běžné ceně koruny = 0.20 frs., bylo by rovno

400.000 po 0.20 frs. = 80.000 frs. ve zlatě.

Podnik ovšem při kolísání měny nemění své hodnoty stejnoměrně s cenou. Lze podle dřívějšího výkladu předpokládati, že při stoupající měně (při klesajících cenách odbytových) podnik spíše utrpí na své výnosnosti a že tedy cena jeho spíše by klesala než stoupala. Předpokládejme však (pravděpodobně málo příznivý případ, že by cena podniku se přece udržovala stejnou v ustálené měně, tedy že by cena jeho byla po jistou dobu 1,000.000 K po 0.20 frs. = 200.000 frs. ve zlatě. Nyní podnik bude zda-

něn a musí daň z majetku mu vyměřenou zaplatit najednou, jak to napřed již ohlásil ministr financí. Předpokládejme ještě, že podnikatelům bude vyměřena menší daň nežli majitelům jmění movitého — což arci není jisté — že by tedy na př. podnikateli ze 400.000 K čistého jmění se vyměřila daň jen 25%, kdežto věřiteli ze stejně vysokého jmění snad 40% daně z majetku. Tedy by podnikatel platil daň 100.000 K, kdežto věřitel by ze 400.000 K pohledávky platil 160.000 K.

Podnikatel, který už má na svém podniku 1.000.000 K (= 200.000 frs.) úvěru 600.000 K, nebude moci daň 100.000 K hotově zaplatit. Musí tedy úvěr zvýšit na 700.000 K. Dejme tomu, že se mu to snadně podaří, a že bude ze všeho toho úvěru platit pouze 3% půlletních úroků. Jestliže pak následkem odkolčování bankovek a následkem toho, že daň z majetku bude použito ke zlepšování měny, by stoupla koruna za půl roku v ceně jen 10 centimes, tedy že by $1\text{ K} = 0.30\text{ frs.}$, bude situace podnikatelova asi taková:

Jeho podnik své hodnoty nezměnil, má stále cenu 200.000 frs. ve zlatě. Ale jeho dluhy vzrostly o 3%ní úrok na 721.000 K, které podle stavu měny budou mít cenu 721.000 K po 0.33 frs. = 216.300 frs. Podnikatel najednou se stal pasivním a insolventním následkem toho, že jeho dluhy stouply v ceně, když se měna zlepšila.

Proti tomu kapitalista, jenž by měl pohledávku 400.000 K, z které by mu vyměřena byla daň mnohem vyšší nežli podnikateli, na př. 40% a kterému by po zdanění 40%ním zbylo jen 240.000 K, (kdežto podnikateli zbylo $1.000.000 - 700.000 = 300.000\text{ K}$), měl by po půl létě s úroky 2%ními 244.800 K. Těchto 244.800 K by však mělo ceny 244.800 K po 0.30 frs. = 73.440 frs. ve zlatě. Tato hodnota byla by jen o 8.2% menší nežli původní jmění kapitalistovo před zdaněním. Kdyby koruna nabyla ceny 0.33 frs., tedy kdyby stoupla o 13 centimes, měl by kapitalista již stejné jmění jako před zdaněním, protože se měna zdaněním zlepšila, za to podnikatel by už dávno musil ohlásiti nemožnost placení a byl by v konkursu.

Tak zlepšování měny vyvlastňuje pohnáhlu podnikatele ve prospěch věřitelů a kapitalistů, kteří nic nepodnikají a zároveň ruinuje finance státu, který si své dluhy ve znehodnocené měně uměle zvyšuje, aby stále nabývaly vyšší hodnoty a více tížily všechny poplatníky. Zároveň se tím dává všem kapitalistům zvláštní premie, aby nic nepodnikali. Kapitalista (věřitel, majitel hořovostí, vkladatel bank atd.), může zahálet a nečinně čekat, až jeho kapitál stále nabude zlepšenou měnou vyšší hodnoty, kdežto kdyby něco podnikal, vydává se nebezpečí, že právě stoupáním měny jeho podnikání ztroskotá neb aspoň bude nanejvýš pochybným.

4. NENAPRAVÍ SE KŘIVDY ZPŮSOBENÉ ŠPATNOU MĚNOU ZLEPŠOVÁNÍM MĚNY. PŮSOBENÍ NOVÝCH KŘIVD ZLEPŠOVANOU MĚNOU.

Ti, kteří chtějí znehodnocenou měnu napravovati, odvolávají se stále na menší ukladatele před válkou, na ty, kteří měli úspory nasbírané v dobrých penězích, předválečných, že jim budou vypláceny špatnými penězi. Zase je v tom směru příznačné citovati z řeči finančního ministra v Národním shromáždění: „...by utrpěli všichni ti, kdož před válkou nabyli pohledávek v dobré měně... a byli by na roveň postaveni s těmi, kdož za války čehokoli ve špatných korunách nabyli.“

Nevidí finanční ministr, že tohoto důvodu a lepším právem lze užiti zrovna proti zlepšování měny? Lze to velmi snadno prokázati. Na př. někdo měl před válkou úpisy zemských bank (zástavní listy, komunálky, meliorační a železniční úpisy atd.) v nominální sumě 20.000 K (čili nom. 21.000 frs.) Za války byl v takové tísní, že musil úpisy ty prodati, aby sám a jeho rodina neumřeli hlady. Prodal je v penězích výhodně sice, ale málo za ně stržil užitečných věcí. Snad za těch 20.000 zemských úpisů stržil až 24.000 K, ale co to bylo platno, když po případě dával za tučné vepřové maso po 50 K 1 kg, za kilo brambor po 5 až 6 K, za kilo mouky po 20 K, za šatstvo a obuv třebaš i stokrát více než za dob mírových, a když za těch 24.000 K nemohl v dlouhých a hrozných létech války sám sebe a četnou rodinu ani pořádně nasytiti ani odíti ani v nemocích ošetřiti, třebaš k tomu ještě spotřeboval všechny své jinak skrovné důchody. Vždyť za těch 24.000 K mnohdy za války byl by nedostal ani tolik, co za pouhé roční úroky z té sumy před válkou!

Kdo nahradí takovému chudáku jeho pohledávku 20.000 K před válkou jistě zabezpečenou? Nahradí se mu to, když na př. právě ten, kdo jemu a jiným prodával mouku po 20 K kilo, mohl si pak koupiti oněch 20.000 K zemských úpisů, které onen ubožák musil prodati? Takový válečný lichvář, dostal snad ty úpisy za maličkost, za pouhých 12 q mouky (12 q = 1200 kg po 20 K = 24.000 K)! Bude napravena křivda, spáchaná na původním majiteli, který dobré předválečné pohledávky (zemské úpisy) musil prodati, snad tím, že úpisů těch napřed už znehodnocených za války nabytí zbohatlý člověk, že je i značně přeplácel v důvěře na zlepšování měny a že skutečně se pak zlepšením měny přivedou úpisy ty na původní cenu předválečnou? Ten, kdo je za války musil prodati, nemohl se pořádně ani uživit,*) ale ten, kdo je pak

*) Dejme tomu, že předválečný majitel, který měl 6 dětí nedospělých a tedy se ženou a služkou musil živiti devět lidí v domácnosti, dostal za oněch 20.000 K zemských úpisů třebaš i 24 q mouky (po 10 K 1 kg); bylo by mu to vydalo pro tři leta asi 240 g mouky na osobu n den. Mouky by to bylo sice snad dosti, ale kde jsou jiné potraviny a všechny ostatní potřebné a za války nedostupné potřeby?

koupil za draho prodávané zboží, značně získá, i když zaplatí velkou daň z majetku!

Kdyby kupec oněch úpisů, který jich nabyl snad za 12 q mouky, zaplatil i 60—70% daně nyní, zaplatil by daň tu v nynějších korunách asi 16.000 K, které měly nyní ceny asi 3200 frs. ve zlatě. Ale potom kdyby se zemské úpisy ty měly spláceti v původní neztenčené hodnotě předválečné, měly by cenu přibližně již 20.000 frs. ve zlatě nejméně. Onen válečný lichvář, který vynaložil na ně 12 q mouky, zaplatil by sice 3.200 frs. daně, ale po vši dani, kdyby se měna tak zlepšila, jak to finanční ministr pokládá za ideál, ke kterému by se mělo dospěti, zbylo by mu asi 16.800 frs. ve zlatě, nepočítaje v to všechny kupony, které mezitím vybral! Vždy by ještě mouka ta byla zaplacená onomu již zdaněnému válečnému zbohatlíkovi po 14 frs. ve zlatě za 1 kg. Vlastně by ta mouka se mu ještě platila stále draže: neboť když mu dávali lidé za války 20 K za kilo, mělo těch 20 K opravdové ceny sotva 5 frs. ve zlatě, kdežto by po důkladném zdanění dostal konečně 14 frs. ve zlatě za kilo mouky. Nevidí se z tohoto příkladu, že se zlepšováním měny nejen nenapravují křivdy spáchané na majitelích předválečných pohledávek, nýbrž že se tím stále jen pomáhá válečným zbohatlíkům, jimž ty pohledávky se prodejem na konec dostaly, třebaš by jim byla nyní uložena jakkoli vysoká daň z majetku? Neuvidí finanční ministr, kam by vedl ten jeho ideál napravené měny „... že bychom učinili vše možné, aby koruna přišla opět na svoje dřívější niveau....?“

Velmi oblíbená je námitka: „Když nynější koruna bude znehodnocena, kterak budou postiženy vdovy a sirotci, jichž hlavním zdrojem byly jejich dobré pohledávky předválečné.“ To je hlavním a nejpádňejším důvodem pro zlepšování znehodnocené měny. Finanční ministr mluví při tom o „násilné devalvaci měny“ a staví proti ní „povlovné zlepšování měny“.

Lze však nyní mluvit o násilné devalvaci měny? Stalo-li se násilí rakousko-uherské měně, bylo násilí to spácháno už dávno německým a rakousko-uherským vedením války. Násilí to není ani nejhorším ze všeho násilí ostatního, které zločinná válka zavinila, a jehož není možné nijak napravit. Kdo napraví křivdy spáchané, že byli utraceni mladí, silní lidé, kdo vrátí životy předčasně bídou a útrapami zemřelým, kdo dá zdraví onemocnělým nevyléčitelně, kdo nahradí zdravé údy zmrzačeným, kdo může spraviti ta moře trpkých slz trpících nejtěžšími mravními a fyzickými útrapami? Je snad tak možno vykouzlití válkou zničený majetek, po němž zbyly jenom pohledávky bez hmotného podkladu? Proč tyto pohledávky mají mít přednost proti ostatnímu jmění, které bylo nenahraditelně ztenčeno nebo vůbec úplně zmizelo? Proč mají se pohledávky ty hraditi od poplatníků, tím, že se z veřejných daní a poplatků mají platiti stále rostoucí úroky státních a jiných dluhů? Jakým právem mohou žádati věřitelé (státní, veřejných korporací i soukromníků, když se je-

jich berněmi má napravovati měna) — kteří dostávají přece důchody bez práce ze jmění, které měli kdysi dlužníci a kterých již pozbyli, aby jim ty důchody hradili poplatníci ze své práce, když jmění poplatníků, dlužníků, válkou dávno již bylo zničeno?

Když se vyřkne, že nynější koruna na příkl. neplatí více a nebude platit více nežli $\frac{1}{5}$ nebo $\frac{1}{4}$ frs. ve zlatě, není to žádná násilná devalvace měny, nýbrž je to pouze přiznání toho, co už dávno se ví a s čím se už dávno lidé spřátelili. Rozhodně bude to menším násilím uznati korunu za to, čím už dávno jest, nežli uměle ji zvedati a nutiti ubohé dlužníky, aby své dluhy válečné spláceli pětkrát i vícekrát větší hodnotou, nežli jakou mají nyní. Jestliže někteří předváleční dlužníci znehodnocením dluhu skutečně získali, ať se ten zisk vyšetří a ať ho dlužník vrátí v dani. Ale nezískali všichni předváleční dlužníci znehodnocením měny, někteří naopak mnoho ztratili. Na příkl. majitel zadluženého činžovního domu neměl z klesání měny žádného zisku; neboť nájemného nesměl zvyšovati a tedy mu nájemné to jistě nepostačovalo, jestliže před válkou z něho byl jen skrovně živ. Domy sice v ceně stoupaly a domácí pán si mohl vypůjčiti snad mnohem více na svůj dům, ale kdyby měna se zlepšovala, dluhy ty by ho zcela jistě o dům připravily.

Ti, jimž předválečná pohledávka zbyla až do dnešních dob po válce, jistě nejsou nejhůře postiženými, třebaš jejich pohledávka má silně zmenšenou hodnotu. Daleko hůře jsou v tom ti, kteří nejen svou pohledávku za války ztratili, protože se jim na živobytí nedostávalo, nýbrž kteří se ještě musili zadlužit:

Na př. osamělá vdova, nebo jednotlivec svobodný nebo bezdětní manželé měli pohledávku 15.000 K, z které před válkou brali měsíční důchod 50 K (ročně 600 K při 4% úroku). Tutéž pohledávku měla četnější rodina, jak jsme ji uváděli dříve o devíti příslušnících (otec, matka, 6 dětí nedospělých a služebná osoba). — Osamělý člověk nebo bezdětní manželé při skrovném živobytí a slušném výdělečném zaměstnání udrželi si onu pohledávku přes všechny válečné nesnáze. Ovšem jim dává jen 50 K měsíčně nebo snad ještě méně, za které nyní snad nepořídí ani kilogram másla. Ale druhá četná domácnost o devíti krcích nejen nemohla uchovati si svou pohledávku 15.000 K, nýbrž udělala za půl pátá roku strádání válečného snad ještě dluh 15.000 K. (To by rozděleno na $4\frac{1}{2}$ roky bylo znamenalo, že tato četná rodina musila denně průměrně dosazovati na udržení jednoho člena v domácnosti asi dvě koruny, co zajisté ji nezachránilo od nejtrpčí bídy, když jinak neměla dostatečných důchodů.) —

Nuže, která rodina byla hůře válkou postižena, zda-li ta, jež si svou pohledávku 15.000 K uchovala, či ta, jež se ještě kromě ztracené pohledávky musila zadlužit? Zatím však, pokud je měna znehodnocena a práce je dosti dobře placena, nemusí býti ona četná rodina v postavení zoufalém. Dluh 15.000 K při 6% ročním

úrokování a 3%ní roční splátce (čímž by se zaplatil asi za 10 let) vyžaduje měsíčního vydání 112½ K. Proti rodině, která si zachovala pohledávku 15.000 K a má 50 K měsíčního důchodu, byl by rozdíl v měsíčních požitcích (válkou způsobený) 162½ K. Při ceně koruny 20 centimes, byl by rozdíl ten celkem málo závažný, asi 32½ frs. ve zlatě měsíčně (něco přes 1 fr. denně). Ale kdyby se koruna zlepšovala, kdyby na př. platila následkem omezení oběhu bankovek a s použitím dávek z majetku 60 centimes, vzrostl by rozdíl ten na 97½ frs. ve zlatě (čili na 3¼ frs. denně), což by se ještě stupňovalo, jelikož by takové vydání na dluhy, které v hodnotě stále rostou, mohlo uvrhnouti onu četnou rodinu do nových dalších dluhů.

Je tedy jisté, že by napravování křivd znehodnocené měny pro méně postižené, uvrhovalo jen do větší bídy ty, kteří byli válečnými pohromami zasahováni mnohem hůře.

5. POVLOVNĚ NAPRAVOVANÁ MĚNA JE MĚNOU NEUSPOŘÁDANOU A ZÁHUBNOU.

Ti, kteří chtějí měnu povlovným stoupáním koruny napravovati, zapomínají, že koruna takto napravovaná nebude jen stále stoupati, nýbrž že po jistém dosti značném stoupnutí zase velmi silně může klesnouti. Není příliš nesnadnou věcí různými manipulacemi (umělými) docílití toho, že měna jednou silně znehodnocená může na nějakou kratší dobu stoupnouti. Máme pro to i četné doklady. Takovým umělcem v zacházení s kursy peněz na bursách byl bývalý uherský ministerský předseda a finanční ministr Wekerle. Je známo, že ke konci r. 1917 různými z ceny 29 centimes vyzvednouti až blízko 60 centimes, tedy na operacemi se mu podařilo rakousko-uherskou korunu v Curychu z cenu dvojnásobnou.

Ale takové umělé zvedání ceny nemůže býti trvalé a nespocívá-li na rozumné politice hospodářské a finanční, objeví se velmi brzy zase zpětný pohyb cen. Měna, která není zakotvena v pevném vztahu k mezinárodním měřídlům, nemůže si vůbec udržovati ustálenou cenu. A mezinárodním jediným měnidlem jest zlato a zlaté peníze, třebaž v domácím oběhu zlato není potřebné a třebaž i v mezinárodním obchodě se vlastně po většině směňuje zboží za zboží. Ale aby se to zboží za zboží mohlo směňovati, jest nutno zboží oceňovati v penězích a mezinárodními penězi mohou dosud býti pouze peníze zlaté nebo peníze takové, které za zlaté bude možno každou dobu v přibližně pevném poměru směnit.

Také v dřívější historii nalézáme hojnost dokladů velmi zajímavých, že bylo sice možno a poměrně snadno cenu měny zvyšovati — ovšem vždy v mírných mezích — ale že bylo velmi

těžko ji pak na onom zvýšeném niveau udržeti. Tak v Itálii si v létech sedmdesátých minulého století zavedli s velikým vynaložením finančních prostředků měnu zlatou, ale v krátkém čase měna ta byla opět zase papírovou a kolísal pák ná dlouhé doby. — Podobně ještě dříve před r. 1859 v Rakousku pokusila se finanční správa zavést měnu stříbrnou a podařilo se jí to na kratičkou dobu. Ale jakmile rakouská národní banka začala pak bankovky směňovati za skutečné stříbro, vyčerpaly se velmi rychle její kovové zásoby a rakouské stříbrné zlatníky nabyly mnohem vyššího ažia nežli ho měly před těmi pokusy. Tehdejší finanční ministr rakouský pro ten nepodařený pokus v zoufalství skončil sebevraždou.

Jinak náprava měny při ustálené přirozené ceně dosavadní jednotky není nijak nesnadným úkolem. Ale nesmí se stále mluvit o násilné devalvaci, když vlastně dnes naše znehodnocená koruna již se úplně vžila v té ceně, kterou jí dalo zločinné hospodářství bývalého Rakousko-Uherska. To není nijak násilná devalvace, kterou by prováděla Československá republika, nýbrž tu devalvaci provedla válka a všechny válečné události, které na jedné straně zničily spoustu hodnot, vyhubily, vyhladovaly, zmrazily, zdemoralisovaly a zproletarisovaly obyvatelstvo, na druhé straně místo těchto zničených hodnot rozmnožily hodnoty zdánlivé jen, jež pouhým tiskem bez jakékoli podstaty věcné byly uvedeny v oběh. Máme my ty nehodnoty učiniti snad skutečnými hodnotami? Máme napjetím všech sil pracujícího lidu ony koruny, které byly vyhazovány takřka za nic a které nic skoro nepiatily, udělati korunami plně hodnotnými? Máme celý stát i s jeho občanstvem přivést v područí těch, kteří korun těch nabyli namnoze pouhým lichvařením? Leč při tom také dřívější koruny dobré platnosti pozbyly své ceny, to nezavinila ani nezpůsobila Československá republika, to má na svědomí Rakousko-Uhersko s ostatními všemi neodvratitelnými zly i finančními a hospodářskými, jak na ně bylo již poukázáno. Ale takových předválečných hodnot v držení původních vlastníků je poměrně velmi málo.

Ale nejde tu v první řadě ani o spravedlivost, které při rozvrácené měně úplně nelze docílit nikdy, nýbrž o pouhou možnost provedení, aby koruna se přivedla na niveau předválečné, v dohledné době naprosto není. Byly by pokusy podobné katastrofou finanční i hospodářskou, jak to v předešlém bylo prokázáno. Pokusy ty vedly by k povážlivým otřesům jako za války. Měna, jež by na chvíli nabyla lepší ceny a později by zase klesala, působila by podobné zmatky, nespravedlivosti a vyvolávala by lichvářství, jako jsme toho byli svědky za války. Otřásl by se tím i náš úvěr veřejný a v důsledcích toho i všecek úvěr soukromý. Bez pořádně upravené měny nebylo by ani možné trochu jen spravedlivé zdanění, zvláště by veliká daň majetková byla naprosto nespravedlivou.

Pokud měna kolísá, je každé oceňování jmění naprosto nespolehlivé a libovolné. Jmění v hotových penězích, v penedávkách, ve vkladech a vůbec jmění, které spočívá na plnění v jednotkách, měny kolísavé — (u nás v korunách) — má pouze cenu dle jména, která je podrobena stálým a velkým změnám. Proto daň z takových pohledávek vyměřená je zcela neurčitá a přesouvá se na dlužníka, kdyby se daně té užilo ke zlepšování měny. Naopak by daň tím hůře utlačovala věřitele, kdyby se současně zase měna zhoršovala.

Podobně daň na věcný majetek ukládanou nelze nijak stanovit než v penězích a tento majetek věcný má však různou cenu podle různého kolísání ceny peněžité. Nejlepším dokladem proto může být ta okolnost, jak za války se ukázalo, že věcné pojištění (požárové, proti vloupání, dopravní) bylo nutno několikrát násobiti, aby škoda skutečná byla jen trochu přiměřeně hrazena. Tato zvýšená pojištěná cena mohla by být vzata za základ zdanění, jak je to při oceňování zdaňovacím často obvyklé. Kdyby pak daň tu poplatník nemohl hotovými zaplatit hned okamžitě, nýbrž kdyby si musil na její zaplacení vypůjčiti, a kdyby měna silněji stoupala, mohlo by se státi, že by pak vysoce vyměřená daň z majetku přesahovala až i cenu zdaněné věci.*)

Bude-li tedy pro finance československé potřebí daně ze jmění — což nyní je dosti ještě pochybné — nesmí se daň ta ukládati ve měně naprosto kolísavé a nesmí se jí zejména používati k umělému zlepšování měny; neboť daň za takovým účelem ukládaná, podvrátila by všechno podnikání, ničila by státní finance místo, co by jim měla pomáhati a obohacovala by věřitele i válečné zbohatlíky, třebas by podle jména byli značně zdaněni. Věřitelům daň nominálně uložená, vracela by se mnohonásobně ve vyšší hodnotě nominálně zmenšených pohledávek (nebo hotových peněz). Dlužníci by ovšem byli tím zničeni.

Proto vysokou daň ze jmění možno doporučovati pouze ve měně ustálené a již vžitě, na jejíž cenu by zdaňování majetku nesmělo již projevovati patrnějšího vli-

*) Na př. před válkou jistá věc měla ceny 1000 K = 1050 frs. ve zlatě. Za války se cena té věci — následkem úplného znehodnocení koruny — v korunách zvýšila na 5000 K. Dejme tomu, že bude věc ta také tak při zdaňování odhadnuta a že pak v celku na jmění vlastnickovo bude určena daň 40%. Tedy by se z tohoto zdaněného předmětu zaplatilo daně 2000 K. Kdyby zdaněný mohl zaplatiti daň hned, nestala by se mu nijaká krivda, proti ostatním zdaněným. Ale dejme tomu, že daň tu hned hotovými zaplatit nemůže, že si sumu daně vypůjčí na 6% úroku ročních. Za rok by tedy musil zaplatit 2120 K. Jestliže by mezitím koruna z ceny 20 centimes vystoupila na 50 centimes za rok, činila by dlužná daň s úrokem 2120 K po 50 centimes = 1060 frs již více nežli byla předválečná hodnota předmětu, který po případě stárim ještě na ceně skutečné (ve francích) pozbyl. To je novým dokladem pro naprostou nesprávnost zdanění majetkového, pokud měna není ustálena.

v.u. Do té doby se musí stát obejít s obyčejnými daněmi, ukládanými přímo nebo nepřímo na důchody občanstva.

6. PŘIZNÁNÍ A SOUPIS JMĚNÍ A PŘÍSNÉ TRESTY NA NESPRÁVNÁ PŘIZNÁNÍ.

Týmž zákonem, kterým se nařídilo okolkování bankovek a jich zadržení až do 50%, bylo stanoveno, aby se stal soupis válečných půjček, pokl. poukázek rakousko-uherské banky a vydána byla k tomu obsírná nařízení. Kromě toho se stanovil soupis všeho jmění movitého — nemovitý majetek jest parný — za účelem uložení dávky z majetku. Vydáno pak bylo už další nařízení o soupisu vkladů a věřitelských pohledávek všeho druhu, z nichž podobně (jako při bankovkách) nedovoluje se zatím vypláceti 50%. Pro ostatní soupisy: cenných papírů, zlata, stříbra, drahocenných věcí, cizozemských peněz, pak inventáře zemědělského, vozidel, surovin, polotovarů, zásob zboží, pojištěk a podob., nebylo do té doby, co to psáno, ještě podrobných nařízení. Všude v zákoně se nařizuje přesnost a správnost těchto přihlášek a ustanovují se na nesprávná nebo nepřesná udání těžké tresty a pokuty. Pro podniky k veřejnému účtování povinné a osoby právnické předpisuje se likvidační bilance k 1. březnu 1919 podle nařízení, které vydá ministr financí.

Jak nutno na zákon v tomto směru pohlížeti, bylo v předešlých oddílech už řečeno. Soupisy a přihlášky dlužno v této neurčité a nejisté době považovali při nejmenším za předčasné a ukvapené. Bilance na základě nynějších cen nemohou při dosavadní válečné nejistotě a při všeobecných nedostatcích ani býti správné a nebudou nijak zvláště v peněžitém odhadování podávat pravé hodnoty majetkové. Budou tyto odhady velmi nespolehlivým podkladem pro spravedlivou dávku z majetku. Nespolehlivost ta se přirovnává přiznaným účelem té zamýšlené daně, že jí má býti užito k napravování (umělému jistě) měny, tedy vlastně k revoluci všech poměrů oceňovacích a majetkových.

Neboť nesmíme si tajiti, že úmyslné zasahování do měny a do peněžitých vztahů, znamená vždy revoluci majetkovou, a sice zvláště povlnné zlepšování měny je vlastně velmi těžkou a vleklou krisí všech majetkových poměrů. Podobně i každá nová a zvláště vysoká daň majetková je sociální revolucí nikoli zcela spravedlivou, jako ukládání nových daní nikdy nebývá zcela spravedlivým. A daně té se má použití k postupnému stálému zlepšování měny, tedy vlastně k postupnému stálému revolucionování nejen majetkových, nýbrž i důchodových poměrů. A o tomto revolucionování, aby se jím zase zavádělo stále nové revolucionování, nemůže se ani říci, že by bylo vůbec spravedlivé, nebo že by bylo zvláště sociálně spravedlivé, jak to bylo na

mnohých dokladech v předešlých statích prokázáno. Jenom v jednom směru by na něm mohli nacházeti zálibu. odpůrci nynějších vlastnických řádů, jelikož se tím všechny podstatné základy těchto řádů důkladně podrývají, ačkoli si navrhovatelé toho vědomi nejsou a právě se domnívají, že jen spravedlivě reformují dosavadní zmatky způsobené válkou. Jenom, aby k těmto zmatkům nepřipojily se nové, které přirozenému samočinnému léčení prodlením času by stále překážely!

V tom směru třeba se zvláště zmíniti zejména o § 7. zákona ze dne 25. února 1919 (o okolkování bankovek a soupisu jmění), kterým se ministr financí zmocňuje, aby provedl soupis drahých kovů a peněz z nich, soupis cizozemských peněz papírových i všech kovových peněz z oběhu vzatých. Na nesprávná nebo nepřesná udání může býti nařízena přísaha a falešná přiznání budou trestána pak za následků křivé přísahy. Následky ty jsou jistě přísné, znamenají tresty na zločin a těžké vězení se všemi důsledky na ztrátě občanské cti, veřejného postavení atd.

Chce-li finanční správa dovědět se aspoň trochu přibližně o stavu tohoto majetku, je pochopitelné, že se k takovým přísným a drakonickým ustanovením odhodlala. Jiná jest ovšem věc, zda-li budou tyto těžké pokuty a výhrůžky dosti a rovnoměrně účinkovati, zda-li naopak nebudou působiti tak, že se jich zaleknou lidé svědomití, ale že zůstanou bez účinků tam, kde lidé právě již nesvědomitými činy předešlými nabyli za války majetku.

Drahé kovy a peníze, z nich i papírové peníze cizozemské jsou tak lehko schovatelné hodnoty, že se jich nedopídí proti ostražitým vlastníkům ani sebe slídivější finanční technika. Vždyť z dřívějších dob náhodou nacházíme dosud v pokladech ukryté drahé kovy. Papírové cizí peníze zvláště snadno lze ukrýti. Kdo jich nabyl způsobem málo poctivým, ten nebude se ostýchatí možná ani křivé přísahy, když bude jist, že se jeho úkrytů finanční slídění nedopátrá. Takový bezohledný zbohatlík bude pak ve značné výhodě proti lidem svědomitým, kteří po případě pod rukou za přemrštěné ceny drahých kovů nebo cizozemských papírových peněz nabyli. Bylo dosti lidí, kteří na př. papírové dolary kupovali až po 35 K. Ale byli také prozíraví kapitalisté, kteří za ně na počátku války dávali jen něco málo přes 5 K. Nuže, když ten, kdo dolar kupoval za cenu přes 30 K ze strachu přihlásí svůj majetek, kdežto ten, kdo zaň dával pouze 5—6 K ho nepřihlásí, jaká tu bude spravedlivost daňová?

Ale i národnostní příslušnost tu bude rozhodovati. Zajisté budou Čechové v republice naší svědomitěji své jmění přihlašovati nežli Němci. Čechové jednak z vlasteneckého citu budou nakloněni k lepší upřímnosti, jednak a to více ještě nátlakem veřejného mínění. Mezi Čechy by to bylo jistě značnou nečestí, kdyby se nějak prokázalo hrubě falešné přiznání a kdyby někdo snad i odsouzen byl při tom pro křivou přísahu.

Ale mezi Němci ani mezi Maďary nebude té ochoty, ani těch ohledů k Československé republice, aby nebyly falešným příznáním poškozeny její finance. Naopak u Němců a Maďarů bude to často ba napořád vlasteneckou zásluhou, když státní naše finance budou moci poškoditi a finanční úřady oklamati. U nich usvědčení z falešné přihlášky bude považováno za pouhé neštěstí a snad se připočte potrestanému i za zásluhu. Nebude to přílišným nadržováním našim zbohatlým spoluobčanům německým a maďarským, když tolik přísně se budou stihati nesprávná udání v tomto směru? Vůbec příliš drakonické tresty proti finančním přečinům mohou povážlivě otrástit berní morálkou, která za rakouské marnotratnosti finanční byla bez toho velmi slabá.

Zákonem o státní půjčce ve zlatě, stříbře a cizích valutách se činí i pozitivní pokusy, aby majitelé cizích valut přihlásili tyto své hodnoty, tím, že se jim slibuje mezdaniitelnost, když tyto peníze cizí půjčí Československé republice na úroky. Slibuje se zároveň zákonem tím, že dostanou peníze ty zpět za čtyři léta v té měně, ve které byly peníze složeny. Ale účinek toho zákona i jeho slibů nelze přeceňovati. Kdo vůbec cizí valuty nepřihlásí, nebude také zdaněn, když se u něho nenajdou. Za druhé slib vrácení valuty stejně až za čtyři léta, nebude lákati toho, kdo bude jen trochu očekávati, že by valutová půjčka mohla zlepšiti kurs koruny, jako to finanční ministr zamýšlí. Když někdo by nyní mohl dolar prodati na př. za 20 K a když se domnívá, že následkem zlepšování kursu koruny bude míti za čtyři léta pouze cenu 10 K nebo ještě menší, zda-li pak bude ochoten tak příliš, aby dolar ten za těchto podmínek půjčil státu? To si bude jistě rozmyšleti a když nebude podle svých poměrů majetkových čekati příliš vysokou daň ze svého jmění, rozhodne se snad raději podržeti si své valuty, které bude moci každou chvíli zpeněžiti než-li upisovati podle svého náhledu nevýhodnou půjčku.

* * *

Ze všech těchto vývodů plyne, že nebylo včasné s odpoutáním naší měny od měny rakousko-uherské spojovati zároveň soupis jmění za účelem dávky z majetku, aby se tím dosavadní naše měna korunová zlepšovala. Takové umělé a snad prudké zlepšování měny by mohlo znamenati úplnou hospodářskou i finanční katastrofu. Každým způsobem je potřebí napřed zjistiti pořádně cenu naší koruny na světovém trhu a potom podle toho ustáliti její cenu v nové pevné měně zlaté a teprve v této nové měně uložiti větší dávku ze jmění, bude-li jí třeba. Také obohacení, kterého nabudou jednotlivci klesnutím korunové měny, dá se zjistiti a pořádně zdaniti teprve až v poněkud ustálené měně a nikoli za úplně rozháraných, neupravených poměrů nynějších!